

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

MANEVİYAT ÜZERİNE ETÜTLER

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçeğe değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift." – Rabi Sacks

Vaethanan:

“Neden”in Gücü

Çok izlenen bir TED konuşmasında, Simon Sinek şu soruyu sormuştu: büyük liderler nasıl eylem için ilham verir?¹ Martin Luther King ve Steve Jobs gibi kişileri, yetenek ve kalifikasyon açısından kendilerinden aşağı kalmayan çağdaşları arasında öne çıkaran ne olmuştur? Sinek'in cevabı şöyleydi: Çoğu insanlar “ne”den bahsederler. Bazı insanlar “nasıl”dan bahsederler. Ancak büyük liderler “neden” ile başlarlar. Onları dönüştürücü yapan budur.²

Sinek'in dersi, iş ve siyaset dünyasındaki liderlikle ilgiliydi. Yine de en güçlü örnekler, doğrudan veya dolaylı olarak dini alandadır. *The Great Partnership*³ adlı kitabımda, Avraam monoteizmini farklı kılan noktanın, “neden” sorusuna bir cevabın *var olduğuna* inanıyor olması olduğunu ileri sürmüştüm. Evren de insan hayatı da ne anlamsızdır, ne kazaradır, ne de basit bir tesadüften ibarettir. Hem Freud, hem Einstein, hem de Wittgenstein'in dediği gibi, dini inanç, hayatın anlamlı olduğuna dair inançtır.

Bunun *Vaethanan* *peraşasında* olduğundan daha güçlü bir ışık altında ortaya konduğu örnekler pek enderdir. Yahudilikte *ne* ile ilgili çok şey vardır: *ne* yasaktır, *ne* değildir, *ne* kutsaldır, *ne* değildir. Aynı

¹ https://www.youtube.com/watch?v=u4ZoJKF_VuA

² Daha ayrıntılı bir anlatım için bu konuşmayı temel alan kitabı okuyun: Simon Sinek, *Start with Why: How Great Leaders Inspire Everyone to Take Action*. New York, Portfolio, 2009 [*Neden İle Başla: Büyük Liderler İnsanlara Nasıl İlham Verirler?* (Aritan Yayınevi, 2022)]

³ Jonathan Sacks, *The Great Partnership: Science, Religion, and the Search for Meaning* [*Büyük Ortaklık: Bilim, Din ve Anlam Arayışı*] (New York: Schocken Books, 2012).

şekilde, *nasıl* ile ilgili de çok şey vardır: *nasıl* öğrenmeli, *nasıl* dua etmeli, Tanrı ve diğer insanlarla aramızdaki ilişkilerimizde *nasıl* gelişmeli. *Neden* hakkında ise nispeten az şey vardır.

Vaethanan *peraşasında* Moşe, Yahudi mevcudiyetinin *nedeni* hakkında ezelden beri telaffuz edilmiş en ilham verici sözlerden bazılarını söylemektedir. Onu, büyük bir dönüşümcü lider haline getiren de budur ve bunun, burada ve şimdi, bizim için de gerektirmeleri vardır.

Moşe'nin sözlerinin ne kadar sıra dışı olduğu hakkında bir fikir sahibi olmak için, birkaç gerçeği hatırlamamız gerekir. Bene Yisrael hâlâ çöldeydiler. Henüz ülkeye girmiş değillerdi. Kendileriyle savaşmak zorunda kalacakları uluslar karşısında hiçbir askeri avantajları yoktu. On iki casustan onu, bundan neredeyse kırk yıl önce, bu görevin olanaksız olduğunu öne sürmüşlerdi. İmparatorlukların, ulusların ve müstahkem şehirlerin olduğu bir dünyada Bene Yisrael, cahil bir göze, savunmasız, kendini kanıtlamamış, antik çağlarda Asya ve Afrika boyunca dolaşan çok sayıdaki göçebe kavim içinde sıradan bir tanesi olarak görünmüş olsa gerektir. Dini uygulamaları dışında, çağın gözlemcilerinden pek azı, onlarda, kendilerini Yevusilerden ve Perizilerden, Midyanilerden ve Moavilerden ve Ortadoğu'nun o köşesinde yerleşik diğer önemsiz güçlerden farklı kılan bir şeyler görmüş olmalıdır.

Ama işte, bu haftaki *peraşada* Moşe, sarsılmaz bir katiyetle, Bene Yisrael'in yaşadıkları şeylerin

zaman içinde dünyayı deęiřtireceęini ve dünyaya ilham vereceęini bildirmektedir:

Çünkü haydi, senden önceki, Tanrı'nın yeryüzü üzerinde insanı yarattığı günden itibaren olmuş eski zamanları ve gökyüzünün [bir] ucundan gökyüzünün [diğer] ucuna kadar [olan her şeyi] araştır: Böylesi büyük bir şey olmuş ya da benzeri duyulmuş mu? [Herhangi bir] halk, senin duyduğun gibi, Tanrı'nın ateşin içinden konuşan Sesi'ni duyup hayatta kalmış mı? Ya da [herhangi bir] tanrı – Tanrı'nız *A-Şem*'in Mısır'da gözlerinin önünde sizin için yaptığı her şeye benzer şekilde – gelip bir ulusu [başka bir] ulusun içinden mucizelerle, işaretlerle, harikalarla, savaşla, Kuvvetli bir El'le, Uzanmış bir Kol'la ve dehşet salan büyük eylemlerle [çıkarak] kendisine almayı denemiş mi? (Devarim 4:32-34)

Moşe, Yahudi tarihinin benzersiz olduğundan ve öyle kalacağından emindi. Bir imparatorluklar çağında, küçük, savunmasız bir grup, tüm imparatorlukların en büyük ve en güçlüsünün içinden, kendilerine ait olmayan bir güç tarafından – Bizzat Tanrı tarafından – özgürlüğe kavuşturulmuştu. Moşe'nin işaret ettiği ilk nokta buydu: bir kurtuluş anlatımı olarak Yahudi tarihinin eşsizliği.

İkincisi, Tanrı'nın yakınlığının benzersizliğiydi:

Zira kim, Kendisi'ne her seslenişimizde [bize yakınlık gösteren] Tanrı'mız *A-Şem* gibi kendisine yakın bir tanrısı olan büyük bir uludur? Ve kim, bugün önünüze sunduğum tüm bu Tora[’dakiler] gibi adil hükümleri ve kanunları olan büyük bir uludur? (Devarim 4:7-8)

Diğer ulusların, dua ettikleri ve kurbanlar sundukları tanrıları vardı. Onlar da askeri başarılarını ilahlarına atfederlerdi. Ama başka hiçbir ulus, Tanrı'ya, kendi hükümdarı, yasamacısı ve kanun vericisi olarak görmüyordu. Başka yerlerde kanun, kralın hükmünü veya daha yakın asırlarda, halkın iradesini temsil ediyordu. Yisrael'de ise, benzersiz bir şekilde, bir kral olduğu zaman bile bu kralın herhangi bir yasama gücü yoktu. Yalnızca Yisrael'de, Tanrı sadece bir üstün güç olarak değil, aynı zamanda toplumun mimarı, adalet ve merhamet, özgürlük ve saygınlık senfonisinin orkestrasyoncusu olarak da görölüyordu.

Soru şudur: Neden? *Perekin* sonlarına doğru Moşe bir cevap vermektedir: “Çünkü [Tanrı], atalarını sevdi ve ardından gelen soyunu seçti” (Devarim 4:37). Tanrı, Avraam'ı sevmişti – özellikle de Avraam Tanrı'ya sevdiği için. Ve Tanrı, Avraam'ın çocuklarını da sevmişti, çünkü onlar onun çocuklarıydı ve Tanrı, Ata'ya, onları bereketli kılacağına ve koruyacağına dair söz vermişti.

Yine de, daha öncesinde Moşe, farklı türden bir cevap – ikincisiyle uyumsuz olmayan, ama farklı bir cevap – vermişti:

Gör! Tanrı'm *A-Şem*'in bana emrettiği üzere, size... hükümler ve kanunlar öğrettim. [Onları] Gözetin ve uygulayın, çünkü [diğer] halkların gözündeki bilgeliğiniz ve anlayışınız odur. [Dünya ulusları] tüm bu hükümleri duyup “Bu büyük ulus, şüphesiz bilge ve anlayış sahibi bir halktır” diyecekler. (Devarim 4:5-6)

Acaba Moşe – veya Tanrı – diğer ulusların Yisrael'in kanunlarını bilgelik ve anlayış olarak görüp görmemelerini neden umursuyordu? Yahudilik, Tanrı ile belirli bir halk arasında, birçok kez fırtınalı, bazen dingin, sıklıkla neşeli, ama yakın, mahrem, hatta içe dönük bir aşk hikâyesiydi ve hâlâ da öyledir. Dünyanın geri kalanının bununla ne ilgisi vardır?

Fakat dünyanın geri kalanının bununla gayet ilgisi vardır. Yahudilik hiçbir zaman sadece Yahudiler için olmamıştır. Daha Avraam'a yönelik ilk sözlerinde Tanrı “Seni mübarek kılanları mübarek kılacağım ve seni lanetleyenleri lanetleyeceğim” demişti (Bereřit 12:3). Yahudiler, dünya için bir bereket kaynağı olacaktı.

Tanrı, tüm insanlığın Tanrı'sıdır. Bereřit'te Adam, Hava, Kayın ve Noah'a konuşmuş ve Avraam'la antlaşma yapmadan önce tüm insan ırkıyla antlaşma yapmıştı. Mısır'da Yosef, gerek Potifar'ın evinde, gerek zindanda, gerekse de Paro'nun sarayında sürekli olarak Tanrı'dan bahsetmişti. Mısırlıların, yaptığı hiçbir şeyi kendi başına yapmadığını bilmelerini istiyordu. Kendisi yalnızca Yisrael'in Tanrı'sının bir aracısı olmaktan ibaretti. Burada, Tanrı'nın dünya uluslarına karşı kayıtsız olduğuna işaret eden hiçbir şey yoktur.

Daha sonra, Moşe'nin günlerinde, Tanrı “*Mısırlılar* Benim *A-Şem* olduğumu bilsinler diye” (Şemot 7:5) işaretler ve harikalar gerçekleştireceğini söylemiştir. Yirmeyau'yu “uluslar için bir peygamber” olmaya davet etmiştir. Yona'ya,

Nineve'deki Asurlulara göndermiştir. Amos'a Yisrael hakkında bir kehanet göndermeden önce, onun diğer uluslar için kehanette bulunmasını sağlamıştır. Tanah'ın belki de en şaşırtıcı kehanetinde, Yeşayau'ya, Tanrı'nın, Yisrael'in düşmanlarını mübarek kılacağı bir zamanın geleceğine dair bir mesaj göndermiştir:

“Orduların [Tanrı'sı] A-Şem onları mübarek kılarak, ‘Mübarek olsun halkım Mısır, eserim Asur ve mirasım Yisrael’ diyecek” (Yeşayau 19:26).

Tanrı tüm insanlıkla ilgilenmektedir. Bu nedenle, Yahudiler olarak bizim yaptıklarımız, insanlık için bir fark yaratır – sadece mistik bir anlamda değil, Tanrı'ya sevmenin ve O'nun tarafından sevilmenin ne demek olduğunun timsalleri olarak da. Diğer uluslar Yahudilere bakacak ve onların tarihinde daha büyük bir gücün iş başında olduğunu hissedeceklerdi. Milton Himmelfarb'ın ifade ettiği gibi:

Her Yahudi, kendisinin ne kadar da sıradan olduğunu bilir; ama bir grup olarak ele alındığımız zaman, büyük ve açıklanamaz şeylerin bizi sürüklemekte olduğunu hissederiz... Dünyada Yahudilerin sayısı, Çin nüfus sayımındaki küçük bir istatistiksel hatadan bile daha küçüktür. Ama yine de bizler nüfusumuzdan daha büyüğüz. Öyle görünüyor ki, etrafımızda büyük şeyler olmakta, başımıza büyük şeyler gelmektedir.⁴

Bize dünyayı dinimize geçirmemiz çağrısında bulunulmamıştır. Ama dünyaya ilham vermemiz istenmiştir. Peygamber Zeharya'nın ifade ettiği üzere, öyle bir zaman gelecektir ki, “Ulusların her dilinden on kişi, bir Yahudi'yi giysisinin köşesinden sıkıca tutup ‘Sizinle gidelim, çünkü Tanrı'nın sizinle olduğunu duyduk’ diyecekler”dir (Zeharya 8:23). Bizim memuriyetimiz, Tanrı'nın dünyadaki elçileri olmak ve küçük bir halkın en ters ve zorlu koşullarda bile devamlı ve başarılı olmasının, hakkında hepimizin kolektif sorumluluk taşıdığı kanuna dayalı bir özgürlük toplumu inşa etmesinin ve “Adaleti yerine getirip, iyiliği severek Tanrı'sıyla tevazu içinde yürümesinin”⁵ mümkün olduğunu, yaşayış şeklimiz yoluyla ortaya koymaktır. *Vaethanan*, Yahudi halkının görev bildirimidir.

⁴ Milton Himmelfarb ve Gertrude Himmelfarb. *Jews and Gentiles [Yahudi Olanlar ve Olmayanlar]* New York, Encounter, 2007, s. 141.

⁵ Miha 6:8'deki sözlere dayanarak.

Ve başkaları da bundan ilham almıştır ve hâlâ almaktadır. Halk içinde geçirilmiş bir ömürden çıkardığım sonuç şudur: *Yahudi olmayanlar, Yahudiliğe saygı gösteren Yahudilere saygı gösterirler*. Gerçek inanç özgürlüğünün var olduğu ülkelerde Yahudilerin neden inançlarını terk ettiklerini veya neden kimliklerini sırf etnik terimlerle tanımladıklarını anlamakta güçlük çekerler.

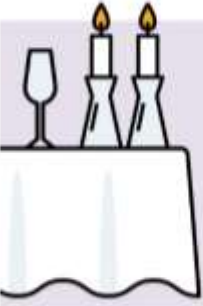
Kişisel olarak konuşmak gerekirse, dünyanın, mevcut türbülans halinde, Yahudi mesajına ihtiyacı vardır: *Tanrı bize, inancımıza sadık kalmamız ve inançları ne olursa olsun başkaları için bir bereket kaynağı olmamız çağrısında bulunmaktadır*. Herkesin buna inandığı bir dünya düşünün. Bu tamamen dönüşüme uğramış bir dünya olurdu.

Biz herhangi bir etnik azınlık olmaktan ibaret değiliz. Biz, özgürlük fikrini, çocuklarımıza nefreti değil, sevgiyi öğretmek üzerine kurmuş olan halkız. Bizimkisi, evlilik ve aileyi mukaddes kılmış ve haklardan bahsetmeden çok önce sorumluluklardan bahsetmiş bir inançtır. Bizimkisi, fakirliği hafifletmeyi dini bir görev olarak gören bir vizyondur, zira, Rambam'ın söylediği gibi, eğer açsanız veya hastaysanız veya evsiz ve yalnızsanız, ulvi manevi konuları düşünmeniz mümkün değildir.⁶ Biz bunları muhafazakâr veya liberal, Cumhuriyetçi veya Demokrat olduğumuz için değil, Tanrı'nın bizden istediği şeyin bu olduğuna inandığımız için yaparız.

Bu günlerde Yahudiliğin *nesi* ve *nasıh* hakkında çok şey yazılmaktadır, ama aynısını *neden* için söylemek pek mümkün değildir. Moşe, hayatının son ayı içerisinde, *nedeni* öğretmiştir. Onun zamanından bizimkine kadar en büyük liderler eylem ilhamını işte bu şekilde vermişlerdir.

Eğer dünyayı değiştirmek istiyorsanız, işe *neden* ile başlayın.

⁶ *Şaşırılmışlar İçin Kılavuz*, III:27.

Şabat Sofrasında

1. Acaba Moşe, Yahudiliğin *nedenini* neden burada, Tora'nın bu noktasında açıklamayı tercih etmiştir?
2. Yahudiliğin bütününe kısa bir görev bildirisi şeklinde özetlemek isteseydiniz ne derdiniz?
3. Sizce Yahudilik ve Yahudi halkı günümüzde dünya üzerinde bir etki yaratıyor mu? Nasıl?

• Bu sorular, Rabi Sacks'ın bu haftaki Covenant & Conversation yazısının **Family Edition** versiyonundan alınmıştır. Nesilleri birbirine bağlayan, interaktif bir öğrenim için bu versiyonun bütününe şu bağlantıdan ulaşabilirsiniz: <https://www.rabbisacks.org/covenant-conversation-family-edition/vaetchanan/the-power-of-why/>

Family Edition şimdi Türkçe!